

References

1. Onisiforova V. Yu., Sidelnikova V. K. (2020). Aktualni aspekty antykryzovoho upravlinnia pidpriemstvom [Actual aspects of crisis management of the enterprise]. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva*, 2. 137-145. http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2020_2_16.
2. Revenko Kh. A. (2019) Antykryzove upravlinnia v suchasnykh umovakh [Crisis management in modern conditions]. *Suchasni pytannia ekonomiky i prava*, 1. 36-42. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spep_2019_1_6.
3. Mazniev H. Ye., Zaika S. O., Hridin O. V. (2016). Antykryzove upravlinnia yak sfera biznes-administruvannia [Crisis management as a field of business administration]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, 10(2). 13-17. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_10\(2\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_10(2)_4).
4. Ostrovskiy I. A., Haidenko S. M., Prasol. V. M. (2019). Stratehichne antykryzove upravlinnia personalom: zakordonnyi dosvid doslidzhen [Strategic anti-crisis personnel management: foreign research experience]. *Efektivna ekonomika*, 6. http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_6_27.
5. Vdovychenko A. V. (2013). Osoblyvosti kopinh–povedinky osobystosti u zhyttievykh ta profesiinykh sytuatsiiakh [Features of coping behavior of a person in life and professional situations]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu (seriia «Psykhologichni nauky»)*, 114, 17–20. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPH_2013_114_6.
6. Usyk S.L., Bohdanovych L.M. (2014). *Povedinka liudyny v stresovykh sytuatsiiakh. Fenomen kopinhu: Metodychni rekomendatsii [Human behavior in stressful situations. The phenomenon of coping: Guidelines]*. Lutsk: Navchalno-metodychnyi tsentr tsyvilnoho zakhystu ta bezpeky zhyttiediialnosti Volynskoi oblasti.
7. Bondarchuk O. I. (Red.) (2014) *Metodyka doslidzhennia osoblyvostei psykhologichnoi hotovnosti kerivnykiv osvitnikh orhanizatsii do diialnosti v umovakh zmin [Metodyka doslidzhennia osoblyvostei psykhologichnoi hotovnosti kerivnykiv osvitnikh orhanizatsii do diialnosti v umovakh zmin]*. Kyiv: DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity» NAPN Ukrainy.

УДК [339.137.2-021.475]:330.3(477.87)

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК ЇЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Феєр О. В.

**REALIZATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES OF THE
TRANSCARPATHIAN REGION AS A FACTOR OF ITS
SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Feyer Oksana

З метою забезпечення сталого розвитку країни необхідно ефективно розвивати її регіони і одним з важливих напрямків є формування та реалізації державної та регіональної політики, спрямованої на раціональне та ефективне використання конкурентних переваг, що в підсумку забезпечить сталий розвиток регіону. Метою статті є визначення та дослідження конкурентних переваг на прикладі окремого регіону. Визначено групи конкурентних переваг (можливостей) та сформовано найбільш вдалу комбінацію для Закарпатської області з метою підвищення ефективності її регіональної конкурентоспроможності.

Ключові слова: *регіон, сталий розвиток регіону, конкурентні переваги регіону, комбінація конкурентних переваг*

In order to ensure sustainable development of the country it is necessary to effectively develop its regions and one of the important areas is the formation and implementation of state and regional policy aimed at the rational use of competitive advantages, which will ultimately ensure sustainable development of the region. The aim of the article is to identify and study competitive advantages on the example of a particular region.

The study of the term «competitive advantage gave us the opportunity to consider it as the ability to achieve the best results in a particular area. Accordingly, we interpret the competitive advantages of the region as opportunities of the region, the implementation of which will ensure the achievement of economic, social, environmental, innovative and other effects.

The groups of competitive advantages (production, ecological, social, innovative, geographical, information-image and others) are determined and the most successful combination for the Transcarpathian region (ecological, geographical, globalization and information-image advantages) is formed in order to increase the efficiency of its regional competitiveness. It is determined that the potential competitive advantages of Transcarpathia are production (industrial and agricultural), innovation activities of economic entities and the social sphere. It is stated that each region aims to realize such a set of competitive advantages (opportunities) that will provide it with economic growth, social justice and rational use of nature, ie sustainable development.

Key words: *region, sustainable development of the region, competitive advantages of the region, combination of competitive advantages*

Зміна тенденцій у всіх сферах господарювання, швидкий ритм життя, формують нові виклики перед суспільством. Тому важливим питанням залишається як забезпечити сталий розвиток країни, регіону, який саме шлях (напрямок) обрати для цього. Під сталим розвитком («sustainable development») розуміють такий розвиток, який задовольняє всі потреби сучасності, але при цьому не загрожує можливостям майбутніх поколінь задовольнити свої власні потреби [1].

Сталий розвиток кожної країни досягається за рахунок ефективного розвитку її регіонів, а це можливо забезпечити за умови реалізації політики, направленої на раціональне використання конкурентних переваг, що в підсумку забезпечить сталий розвиток регіону.

Формування і використання конкурентних переваг є важливим кроком забезпечення конкурентоспроможності регіону, яку потрібно уважати властивістю об'єкта, що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ним конкурентної боротьби порівняно з аналогічними об'єктами на певному ринку [2].

Конкурентні переваги стали предметом досліджень багатьох науковців як закордонних так і вітчизняних, серед яких М. Портер, І. Кірцнер, Ф. Котлер, І. Білецька, А. Вовчак, Є. Кузьмін, А. Шинкарук та багато інших. Та все ж до кінця не визначеним є розуміння конкурентних переваг на регіональному рівні, що і актуалізує наше дослідження. Метою є визначення та дослідження конкурентних переваг на прикладі Закарпатської області з метою підвищення ефективності її регіональної конкурентоспроможності.

Дослідження терміну «конкурентна перевага» дає нам можливість розглядати її як здатність досягати найкращих результатів у певній сфері. Відповідно конкурентні переваги регіону ми розглядаємо як можливості регіону (виробничі, екологічні, соціальні, інноваційні, географічні; інформаційно-іміджеві та інші) реалізація яких забезпечить досягнення економічного, соціального, екологічного, інноваційного та інших ефектів.

До виробничих конкурентних переваг належать продуктивність праці суб'єктів господарювання, ефективність виробництва та матеріально-технічного забезпечення підприємств регіону, рівень модернізації виробництв.

Екологічні конкурентні переваги – клімат, повітря, вода, землі, ґрунти, ліси, надра,

ландшафт, екологічно збалансоване природокористування, регіональна екологічна політика тощо.

Соціальні конкурентні переваги – освіта і наука, соціальне забезпечення, працевлаштування, медицина, культура, свобода слова.

Інноваційні конкурентні переваги – створення продукту з інноваційним наповненням шляхом впровадження інновацій, оновлення виробничих фондів, інноваційність в управлінні, освіті і інших сферах.

Географічні конкурентні переваги – транспортні коридори, переваги прикордонних територій, близькість кордонів, доступ до ринків, формування внутрішніх та зовнішніх регіональних зв'язків тощо.

Глобалізаційні конкурентні переваги – активізація міжнародної співпраці за різними напрямками, залучення зовнішніх інвестицій та технологій, зовнішні стандарти ведення бізнесу тощо.

Інформаційно-іміджеві конкурентні переваги – формування інформаційного простору, постійне і системне збір, оновлення, поновлення інформації, підтримка позитивного іміджу через ЗМІ, мережу Інтернет тощо [3].

Закарпаття відповідно до Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області на 2021-2027 рр. [4] планує використовувати всі вище вказані можливості, проте на сьогодні найбільш вдалою комбінацією є використання екологічних, географічних, глобалізаційних та інформаційно-іміджевих переваг. Зупинимось на кожному з них.

Екологічні переваги. Клімат Закарпаття є помірно континентальним і відрізняється залежно від того чи це низовина чи високогір'я. Приблизно 75 % території Закарпаття це гірська місцевість (Карпати), що є суттєвою перевагою, оскільки тут наявний особливий клімат, природні ресурси, ліси, що вирізняє її з поміж інших регіонів України.

За даними Головного управління статистики в Закарпатській області в регіоні налічується 284 родовища із 26 видами різноманітних корисних копалин. З них: 12 родовищ газів, 4 – вугілля бурого, 3 – ртуті, 4 – кольорових (свинець, цинк), 4 – дорогоцінних металів, (золото, срібло,) 4 – гірничорудні (каолін, глина бентонітова), 4 – гірничохімічної сировини, (сіль, барит сировина мінеральних фарб та для вапнування кислих ґрунтів), 179 – будівельних матеріалів, у тому числі 81 – сировини цегельно-черепичної, 50 – каменю 9 будівельного, 22 – каменю облицювального, 5 – каменю пиляного, 8 – піску, 3 – глини тугоплавкої, 3 – перліту, 1 – сировини скляної, 2 – суміші гравійно-піщаної, 1 – сировини керамзитової. Тільки на території Закарпаття здійснюється видобуток перліту цеоліту, мармуру видобуток яких становить 100 % від загального в Україні, що є суттєвою конкурентною перевагою краю. Також Закарпаття є лідером за якістю та кількістю мінеральних вод в Україні.

Наявні екологічні конкурентні переваги сприяють розвитку туристично-рекреаційного комплексу Закарпаття, тобто формують рекреаційні конкурентні переваги, а саме розвиток наявних та створення нових рекреаційних курортів для оздоровлення людей, що суттєво підживлює економіку краю.

Географічні переваги забезпечуються за рахунок наявних міжнародних коридорів (транспортних, економічних, торговельних, культурних), наявності кордонів з 4 країнами-членами Європейського Союзу, тісних прикордонних відносин з територіями країн-сусідів, що позитивно впливає на ділову активність краю та налагодження економічних та інших зв'язків з країнами сусідами.

Географічна перевага тісно переплітається з глобалізаційною, оскільки близькість кордонів активізує транскордонну та міжнародну співпрацю, активізує інвестиційну діяльність, формує нові підходи до управління та ведення бізнесу. Основними торговельними партнерами області є якраз країни з якими має кордони Закарпаття. Також в межах транскордонної співпраці встановлюються зв'язки і реалізуються різноманітні інфраструктурні проекти та у сфері транспортної доступності, житлово-комунальної сфери, освіти та медицини.

Область є цікава для інвесторів, за даними Національного банку України на 30.06.2020 в Закарпатську область залучено 243,0 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій (194,0 дол. на одну особу): 92,7 % інвестицій інвестовано країнами Європейського союзу, 7,3 % з інших країн.

У січні-листопаді 2020р. експорт товарів становив 1228,0 млн. дол. США, імпорт – 1138,5 млн. дол. Порівняно з січнем - листопадом 2019р. експорт зменшився на 12,1%, імпорт - на 16,6%. Позитивне сальдо становило 89,5 млн. дол. Основними країнами-партнерами Закарпатської області у сфері зовнішньої торгівлі товарами за підсумками січня-вересня 2020 року були Угорщина - 36,8 % (від загального обсягу зовнішньої торгівлі товарами області), Китай – 10,0 %, Німеччина – 9,7 %, Чехія – 5,7 %, Австрія – 4,3 %, Італія – 3,9 %, Польща – 3,3 %, Румунія – 3,3 %, Словаччина – 2,5 %.

Основними країнами-партнерами Закарпатської області у сфері зовнішньої торгівлі послугами протягом січня – вересня 2020 року були Угорщина (46,5 % від загального обсягу зовнішньої торгівлі послугами області); Німеччина – 9,1 %, Австрія – 8,5 %, Словаччина – 4,7 %, Італія – 4,4 %, США – 4,1 %, Чехія – 3,9 %, Естонія – 3,7 %.

Важливим для Закарпаття є інформаційно-іміджева конкурентна перевага. В епоху розвитку технологій, масового використання можливостей мережі Інтернет відбувається активне просування Закарпаття як туристичного бренду. В різноманітних соціальних мережах постійно розміщується актуальна інформація про можливості відвідин Закарпаття, цікавих місць, знайомство з локальними брендами, курортами Закарпаття тощо. І дана стратегія спрацьовує, оскільки щороку зростає кількість внутрішніх і зовнішніх туристів, які відвідують Закарпаття. Туристично-інформаційні центри Закарпатської області та окремі фізичні особи займаються активно даною роботою, що позитивно впливає на імідж та економіку регіону.

Що стосується виробничих і соціальних переваг, то тут наступна ситуація: у 2020 р. порівняно з 2019р. індекс обсягу сільськогосподарського виробництва становив 94,8%, у т.ч. у підприємствах – 77,2%, у господарствах населення – 96,6%. Щодо промисловості, то у 2020р. порівняно з листопадом та груднем 2019р. індекс промислової продукції становив відповідно 96,0% та 115,3%. За підсумками 2020р. обсяг промислової продукції, порівняно з 2019р., зменшився на 9,9%. На 1 грудня 2020р. в області чисельність наявного населення становила 1250,8 тис. осіб. Упродовж січня-листопада 2020р. мало місце загальне скорочення населення на 3024 особи.

Інноваційні конкурентні переваги досить незначні. Згідно статистичних даних частка кількості інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств у 2019 році склала 7,0 %, витрати на інновації - 44617,9 тис. грн., з них витрати на наукові дослідження і розробки (НДР) – 0 грн., придбання інших зовнішніх знань - 1282,4 тис. грн., придбання машин, обладнання та програмного забезпечення - 35602,1 тис. грн., інші витрати - 7733,4 тис. грн.

Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що географічне положення та екологічні чинники формують конкурентні переваги Закарпаття. Проте необхідно активніше розвивати виробництво (промисловість і сільське господарство), активізувати інноваційну діяльність суб'єктів господарювання та соціальну складову (особливо звернути увагу на активні міграційні процеси).

Отже, кожен регіон має на меті реалізувати такий набір конкурентних переваг (можливостей), який в найбільшій мірі забезпечить йому економічне зростання, соціальну справедливість та раціональне природокористування, тобто сталий розвиток. В кінцевому результаті це сприятиме [5]:

- подоланню дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах;
- трансформації економічної діяльності, перехід на засади «зеленої економіки»;
- побудові мирного та безпечного, соціально згуртованого суспільства з належним врядуванням та інклюзивними інституціями;

- забезпечення партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки, освіти та організацій громадянського суспільства;
- повній зайнятості населення;
- високому рівню науки, освіти та охорони здоров'я;
- підтриманні довкілля в належному стані, який забезпечуватиме якісне життя та благополуччя теперішнього і майбутніх поколінь;
- децентралізація та впровадження регіональної політики, яка передбачає гармонійне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів;
- збереженні національних культурних цінностей і традицій.

Список використаних джерел

1. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. Annex to A/42/427, Development and International Cooperation: Environment, August 1987 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>
2. Кирцнер И. Конкуренция и предпринимательство / И. Кирцнер пер. с англ.; под. ред. проф. Романова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 239 с.
3. Феєр О.В. Реалізація конкурентних переваг регіону як чинник його сталого розвитку / О.В. Феєр // Сталый розвиток – стан та перспективи: Матеріали II Міжнародного наукового симпозиуму SDEV'2020 (12-15 лютого 2020 року, Львів-Славське, Україна). – Львів, 2020.–С.307-308
4. Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021 – 2027 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027-roku/regionalna-strategiya-rozvytku-zakarpatskoyi-oblasti-na-period-2021-2027-rokiv/
5. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року: Проект 2017 [Електронний ресурс].– Режим доступу: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf

References

1. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Transmitted to the General Assembly as an Annex to document A/42/427 - Development and International Co-operation: Environment. [online] Available at: <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>.
2. Kirtsner I.; Romanov, ed., 2001. *Competition and Entrepreneurship*. Moscow: UNITI-DANA.
3. Feier O.V. Realizatsiia konkurentnykh perevah rehionu yak chynnyk yoho staloho rozvytku /Feier O.V.// Stalyi rozvytok – stan ta perspektyvy: Materialy II Mizhnarodnoho naukovooho sympoziumu SDEV'2020 (12-15 liutoho 2020 roku, Lviv-Slavske, Ukraina). – Lviv, 2020., s.307-308
4. Regional development strategy of Zakarpattia region for the period 2021 – 2027. [online] Available at: minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/regionalni-strategiyi-rozvytku-na-period-do-2027-roku/regionalna-strategiya-rozvytku-zakarpatskoyi-oblasti-na-period-2021-2027-rokiv/
5. Sustainable Development Strategy of Ukraine until 2030: Project 2017. [online] Available at: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>